

Catalans en les independències americanes

Autor: Josep Lluís Carod-Rovira

Data de publicació: 08-07-2024

La presència de catalans, o de patriotes americans d'origen català, en els processos d'independència nacional dels nous estats d'Amèrica és una constant al llarg de tota la durada d'aquests.

El general Simón Bolívar, "el libertador", va estar-se durant uns quants dies, en la campanya de 1823, hostatjat a casa d'uns catalans a la serra nord peruana, els quals l'ajudaren amb diners, menjar i cavalls per als seus. Com a resultat del contacte amb aquella família catalana, Bolívar va dir: "Tant de bo al Perú i a Amèrica hi hagués el patriotisme que tenen els catalans!". Eren altres temps...

La presència de catalans, o de patriotes americans d'origen català, en els processos d'independència nacional dels nous estats d'Amèrica és una constant al llarg de tota la durada d'aquests. El menorquí Jordi Ferragut, heroi de la independència dels Estats Units, salvà la vida a qui en fou pare fundador i primer president: George Washington. El fill, Davida Ferragut, fou el primer almirall de l'armada nord-americana. A Veneçuela, Manuel Gual, fill de pare català, participà al costat de José María España i Joan Baptista Picornell en una conspiració fallida en contra del domini colonial espanyol. Assabentat el govern espanyol dels contactes de Gual va contractar els serveis d'un assassí, qui l'emmetzinà el 25 d'octubre de 1800. El militar de cognom España, també d'origen català, coneguda la conspiració fou penjat a la plaça Major de Caracas i el seu cos esquarterat. El pedagog i polític mallorquí Picornell planejà també l'aixecament que pretenia constituir Veneçuela en república independent, al costat del militar Josep Russinyol, de la Poble de Lillet. Aquest, descoberta la conspiració, fou detingut, condemnat i executat. El seu cap fou penjat en una gàbia, tal com l'exèrcit espanyol ja havia fet amb el patriota general Moragues a Barcelona, el 1715. El general Bartomeu Salom Borges, fill de mallorquins, destacà com a heroi en la independència del Perú.

A Mèxic, el 1812, onze soldats catalans de l'exèrcit espanyol van ser afusellats al Fuerte Perote, a Veracruz, per haver-se negat a disparar contra els mexicans insurgents que lluitaven per alliberar-se d'Espanya. I el rossellonès d'Estagell,

Joan Aragó, germà del científic Francesc Aragó, emigrà als Estats Units i el 1817 s'enrolà a l'expedició dirigida per Javier Mina contra el sistema colonial a Nova Espanya. Amb la independència de Mèxic se'l nomenà general i fou també governador. Home íntegre, sembla que morí sense ni tan sols recursos per a pagar el seu enterrament. L'exiliat republicà Josep Maria Miquel i Vergés és l'autor del famós Diccionario de insurgentes (1969), amb les biografies de més de dos mil patriotes mexicans lluitadors per la independència del seu país. Abans, havia publicat La independencia de México y la prensa insurgente (1941). I Hipòlit Oller, militar establert a Xile, intervingué en la lluita per la independència del país amb la graduació de sergent major d'artilleria. Morí en combat durant el setge de Chillán, on dirigia la secció de bateries

El barceloní Ramon d'Holas, militar i polític, dirigí les tropes colombianes, bàsicament formades per catalans, que es rebel·laren contra el poder colonial espanyol a Nova Granada, el 1811, i va ser nomenat cap de la Junta del Poble. Juntament amb Simón Bolívar i Antonio José de Sucre, participà en les guerres d'independència, a Pasto i Guayaquil, entre altres indrets. Un altre barceloní, Josep Sardà, participà en un seguit d'accions al costat de Bolívar i fou ascendit a general dels seus exèrcits en la tasca d'alliberament nacional del jou espanyol. Morí víctima d'intrigues polítiques. El 1815 es va unir a Francisco Javier Mina en la seva expedició a Mèxic i va fer amistat amb Simón Bolívar en el seu pas per Haití. Fou fet presoner, però s'escapolí i arribà a Colòmbia, on es va posar sota les ordres del Libertador, qui el va nomenar tinent coronel dels exèrcits de Cartagena, Santa Marta i Barranquilla. Va combatre els espanyols com a governador de Ríohacha i va ser cap de les forces d'aquesta província i Panamà. Fou menystingut pel primer govern després de la mort de Bolívar, motiu pel qual va participar en un complot contra les noves autoritats, que el van condemnar a mort. Després de viure amagat durant un any, va ser descobert i assassinat.

Els catalans Joan Larrea i Domènec Matheu van ser líders destacats del moviment revolucionari independentista argentí, el 1810, els únics procedents de l'estat espanyol membres de la primera Junta alliberadora. Tots dos tenen carrers i monuments dedicats i el 1956, s'edità un segell seu amb motiu dels 150 anys de la independència argentina. Segons el biògraf de Matheu, Alberto H. Oneto, el català era també partidari de la independència de Catalunya. Josep Antoni Capdevila, comerciant català, alferes i regidor el 1807, va fer costat a la causa patriòtica argentina contra el poder espanyol i el 1910 es posà el seu nom a un carrer de Buenos Aires. En aquesta ciutat, el 1908, els catalans començaren a organitzar uns jocs florals on es premiava el millor treball sobre la implicació dels catalans en la independència dels països americans.

L'heroi nacional de Cuba per excel·lència, José Martí, també conegut pels cubans com "el apóstol", fou un polític, pensador, periodista, filòsof, poeta i maçó, creador del Partit Revolucionari Cubà i figura màxima del patriotisme cubà, avui encara vigent com a primer referent nacional. Fill de pare valencià, va viure a València de 1857 a 1859. Emilio Bacardí fill del català Facund Bacardí, fundador de l'empresa de licors d'aquest nom, fou un dels primers independentistes cubans i el 1892 contactà amb José Martí a Nova York. Empresonat i deportat pels espanyols, fou alcalde de la seva ciutat natal, el 1901, escollit amb el 61% dels sufragis. Marià Balaguer, lluitador per la independència de Cuba, fou represaliat per parlar bé de l'independentista Carlos Manuel de Céspedes, format a la Universitat de Barcelona, en un banquet públic i feu amistat amb José Martí, el qual elogiava el seu compromís polític per la llibertat de Cuba.

Frederic Capdevila i Miñano, militar català, capità de l'exèrcit espanyol destacat a l'illa caribenya, defensà els 45 estudiants de medicina acusats de fer destrosses a la tomba del periodista espanyol Gonzalo Castañón Escarano, contrari a les tesis independentistes. En el consell de guerra de 1871 defensà els joves cubans, denuncià la manca de proves i es negà a signar la sentència que en condemnà vuit d'ells a mort i els altres a presó. El Catalunya Grop Nacionalista Radical, de Santiago de Cuba, li construï un monument d'homenatge i el 1904 la seva despulla fou traslladada al cementiri de l'Havana, en un mausoleu a la memòria dels estudiants represaliats. Cada any, oficialment, una banda oficial hi feia sonar l'himne cubà i Els Segadors. Francesc Camps i Feliu, militar arribat a Cuba per combatre la insurrecció independentista, abandonà l'exèrcit i feu costat a les tesis emancipadores cubanes, tema sobre el qual escriví La defensa de Holguín (1882) i Españoles e insurrectos (1890).

Ramon Pintó, afusellat per conspirar contra el poder colonial espanyol, és considerat precursor de l'independentisme cubà. Presidí la Junta Revolucionària de l'Havana, per encàrrec de la Junta Cubana establerta als Estats Units. I Ramon Just, advocat i escriptor partidari a la independència de l'illa, en fou expulsat pel capità general, s'exilià a París i el 1859 publicà Las aspiraciones de Cuba. Finalment, Josep Miró Argenter, escriptor i militar, arribà a Cuba el 1874 i, a partir del 1895, ja s'implicà militarment en el procés de descolonització de l'illa. Fou ascendit a general cap d'estat major, va combatre al costat d'Antonio Maceo i el 1916 fou l'encarregat de parlar en l'acte públic de descobriment del monument al líder independentista, davant del govern cubà i amb un lloc reservat per als patriotes catalans de la revista La Nova Catalunya. És enterrat al cementiri havaner de Colón, amb un distintiu que en recorda la seva dimensió històrica. Corresponsal a Cuba de La Il·luminera de Nova York, periòdic en català aparegut a la ciutat nord-americana, Miró es considerava també independentista català i acostumava a dir que no "havia estat mai a Espanya, perquè havia nascut a Catalunya". El 1910 publicà en català la novel·la "Salvador Roca". El 25 de maig de 1925, recordant

l'aportació catalana a la independència cubana, Josep Conangla i Fontanilles pronuncià la conferència "Paladines catalanes en defensa de los derechos y la libertad de Cuba". En el cas de Puerto Rico, amb un conflicte nacional encara latent, Josep Francesc Basora i Bonoci Tió van ser promotors de la proclama independentista coneguda com a Grito de Lares (1868). La poetessa Lola Rodríguez, muller de Tió, és autora de la lletra de l'himne nacional porto-riqueny La Borinqueña, amb música del català Fèlix Astol.

Per a saber-ne més: Catalans d'Amèrica per la independència, Víctor Castells, editorial Pòrtic, Barcelona, 1986.

Josep Lluís Carod-Rovira

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:

https://naciodigital.cat/societat/catalans-en-les-independencies-americanes_49251_102.html